

Jindra Plamitzerová
Klára Vakočová

Rozvíjíme čtenářskou gramotnost

Pro učitele českého jazyka a literatury

PŘÍRUČKA

UKÁZKA

Metody vhodné pro fázi uvědomění si významu nových informací

Řízené čtení

Učitel se s žáky dohodne, po jak velkých úsecích budou text číst. Každý čte potichu sám, po přečtení dané části učitel klade otázky, event. zadává úkoly a tím vede žáky k přemýšlení o textu, k jeho pochopení nejen obsahově, ale i formálně. Žáci se učí o textu kriticky přemýšlet, vyjadřovat se a diskutovat. Je praktické, aby žáci ve skupině seděli v kruhu a viděli na sebe.

Učitel se ptá na vlastní stanoviska žáků, odpovědi neopravuje, mlčí, nereaguje na ně jako první – nechá promlouvat další žáky, případně se snaží žáky návodně dovést v přemýšlení dál.

Metoda může probíhat ve dvojicích, žáci společně čtou text po částech, které předem stanoví učitel. (Text může učitel nastříhat na části a sešít do malé knížečky, kterou postupně žáci čtou.)

Příklady možných otázek:

- ❖ Kolik postav v příběhu vystupuje?
- ❖ Jak se měla postava dle tvého názoru zachovat?
- ❖ Jaké pocity asi postava právě má?
- ❖ Máš podobnou zkušenost jako postava z textu?
- ❖ Jaké vzpomínky v tobě příběh vyvolává?
- ❖ Co by se stalo, kdyby...
- ❖ Jakými prostředky autor dosahuje toho, že ...
- ❖ Proč si myslíš, že...
- ❖ Už se ti někdy stalo, že...

Podvojný deník

Při psaní podvojného deníku žáci pracují s jednotlivými pasážemi textu, které doplňují o svůj vlastní komentář. Na jedné straně stojí doslovné citace textu, na straně druhé komentář žáka (proč ho část zaujala, zda s ní souhlasí, jak si ji vykládá). Přepisování celé části textu vede k výběru skutečně pouze té pasáže, která žáka zaujala a která ho provokuje k dalšímu přemýšlení, zaujímání stanoviska.

Tuto metodu je možné zařadit i místo klasického zápisu v jiných předmětech při práci s odborným textem. Je velmi dobrá pro tvoření argumentů, ale i jako soupis podnětných myšlenek.

Vyplněním podvojného deníku žáci mohou získat zajímavé podklady pro následnou práci v hodinách slohu, např. při psaní úvahy, argumentační eseje. Využít se dá i jako zápis čtenářského deníku, žáky tato metoda vede k tomu, aby si již v průběhu čtení vypisovali zajímavé pasáže.

Citát (doslovná pasáž textu)	Komentář (vlastními slovy okomentovaná vybraná pasáž textu)

Metodu lze rozšířit na formu potrojného deníku, kdy ve třetím sloupci dostává prostor ke komentáři zápisů ještě třetí osoba – učitel nebo spolužák pisatele.

Tabulka postav

Tabulka postav učí žáky pracovat s informacemi v textu, zvláště těmi, které se týkají postav v příběhu. Cílem metody je vyhledávat v textu konkrétní část (slovo, slovní spojení, větu), podle které žáci vysuzují (domýšlí) vlastnosti postavy, jak vypadá a co vše se o ní dá říci.

Postava	Co v textu říká/dělá (Vypiš z textu.)	Jaká je (Domysli a napiš vlastními slovy.)
Jméno postavy 1		
Jméno postavy 2		
Jméno postavy 3...		

Čtení s předvídáním

Jedná se o metodu, kdy žáci čtou tiše a samostatně společný text po částech, které postupně dostávají na proužcích papíru (když se naučí s touto metodou pracovat, stačí části pouze graficky oddělit, případně očíslovat). Po přečtení každé části textu nejdříve samostatně předvídají, jak bude text pokračovat. Pak svoje předpovědi prodiskutují ve dvojicích, ve skupinách nebo v celé třídě. Následuje čtení další části textu, kdy zvažují, nakolik se splnily jejich předpovědi, a posléze předvídají další pokračování textu.

Pro přesnější záznam předvídání (a argumentace k němu) se někdy používá varianta této metody zvaná „čtení s tabulkou předpovědí“, v níž žáci samostatně nebo ve dvojici vyplňují tabulku tempem, jež jim vyhovuje. Po zpracování celého textu poznatky sdílí celá skupina nebo třída.

Příklady možných otázek:

- ❖ Jak bude asi příběh pokračovat a proč si to myslíš?
- ❖ Myslíš si, že se stane něco překvapivého?
- ❖ Co se v příběhu asi stane a co naopak vůbec nelze očekávat?
- ❖ Dokážeš odhadnout, jak příběh skončí?
- ❖ Jak se postavy příběhu zachovají a proč?

Čtení s tabulkou předpovědí

Žáci si nejprve přečtou první část textu a pak do tabulky předpovědí zaznamenávají své nápady – na základě vodítek z textu (konkrétních slov, popisu situací apod.) vysuzují, co bude následovat, jak se postava zachová, co nebo kdo a jak zasáhne do děje apod. Pro svá tvrzení v textu vyhledávají důkazy. Potom dostanou další část textu a srovnávají své předpovědi s tím, jak je to v ukázce. Počet částí, na které je text rozdělen, už pak záleží jen na vás.

Část textu	Jak se podle vás bude příběh vyvíjet? (Pište v celých větách.)	Proč si to myslíte?	Co se opravdu stalo? (Pište v celých větách.)
Předvídání před textem			
První část textu			

Storytelling

Storytelling je tvůrčí metoda, jak přemýšlet o příběhu. V doslovném překladu jde o vyprávění příběhů. Je to návrat a znovuobjevování hluboce zakořeněné tradice vyprávění.

Jaký význam má storytelling?

- ❖ Aktivně pracuje s literaturou a podněcuje zájem o ni.
- ❖ Obohacuje a rozšiřuje slovní zásobu.
- ❖ Napomáhá chápat souvislosti, uceluje kontext.
- ❖ Podporuje kritické myšlení, klade před posluchače názory a hodnoty, které rozebírá z různých úhlů.
- ❖ Zvyšuje schopnost poslouchat a chápat.
- ❖ Podněcuje tvořivé psaní a představivost.
- ❖ Zvyšuje schopnost komunikace.
- ❖ Podporuje schopnost předvídání, analýzy a syntézy.
- ❖ Je to zábava!

Aktivity s využitím metody storytellingu

Naštěstí/Bohužel

Skupinová hra, ve které hráči vytváří příběh po větách v kruhu. Jeden začne, druhý naváže „naštěstí...“, další pokračuje „bohužel...“. Pravidelně se střídají a společně vymyslí celý příběh.

Lžeš

Hra ve dvojici. Jeden začne vyprávět historku, například o dni, který zažívá. Začne ranním vstáváním. Druhý ho může kdykoliv se mu to zlíbí osočit ze lži tím, že vysloví: „Lžeš!“ Vypravěč musí uznat, že lže, popřít, co řekl, a místo toho si vymyslet něco jiného. Neustálým negováním tak společně utvářejí příběh.

Superhrdinové

Jeden ze skupiny je vypravěč, který začne úvodní jednoduchou situací, kdy se mu něco nepovedlo („Ráno jsem vstal a opařil se čajem...“, „Když jsem vyšel na ulici, pocákalo mě právě projíždějící auto...“ atd.). Jakmile vysloví svůj problém, zavolá si na pomoc superhrdinu, kterého si vymyslí (Superchladič, Supervysouček, atd.). Ten do příběhu zakročí a situaci zlepší. Jeho úkolem je však pokazit vždy něco jiného. („Svým ledovým dechem jsem ti sice pomohl od bolesti a pofoukal ti opařený prst, ale zároveň jsem zmrazil celý tvůj byt svým jedním dýchnutím...“). Hra se opakuje až do konce s pointou.

Čtení scénářů

Čtení scénářů je přínosná čtenářská aktivita, kdy bez kulis, kostýmů nebo rekvizit mohou žáci číst a sdělovat příběhy sobě nebo obecenstvu a přitom si užívat čtení, získávat v něm jistotu a zvyšovat svou plynulost. Cílem není naučit se roli nazpaměť, ale číst z listu nebo opakovaně, s co nejlepší výslovností a intonací (přidat se mohou i gesta nebo mimika postav). Díky výběru scénáře může čtení zaujmout i váhavější žáky. Opakované čtení přidělených řádků navíc dodává sebevědomí i těm, kteří jinak při čtení zažívají spíše pocity neúspěchu. Témata scénářů, kterých lze on-line najít dostatek, mohou vhodně doplňovat i osnovy jiných předmětů. Žáci jsou čtenářským divadlem často tak unesení, že sami chtějí předčítat před mladšími spolužáky. Z plánování představení však není třeba mít obavy, žáci (i učitelé) se baví a všichni se učí. Čtení scénářů dodává žákům sebevědomí a rozvíjí jejich čtenářské dovednosti.

Grafické organizéry

Grafické organizéry pomáhají žákům zaznamenávat četbu, jsou pro ně atraktivní; učitel může využívat jednotné nebo nechat žáky vymýšlet vlastní. Poskytují žákům oporu při vzájemném sdílení a pomáhají jim vlastními slovy formulovat zápis a podstatné informace z textu.

K jejich vytváření slouží například zdarma dostupný nástroj www.canva.com.

Název knihy, autor

Chtěl/a bych zažít

**MOJE
KNIHA**

Knihy mi připomněla

Čím bylo zajímavé místo, kde se příběh odehrával?

Kolik hvězd knize dáváš?

Na knize se mi nejvíce líbilo

.....

....., protože

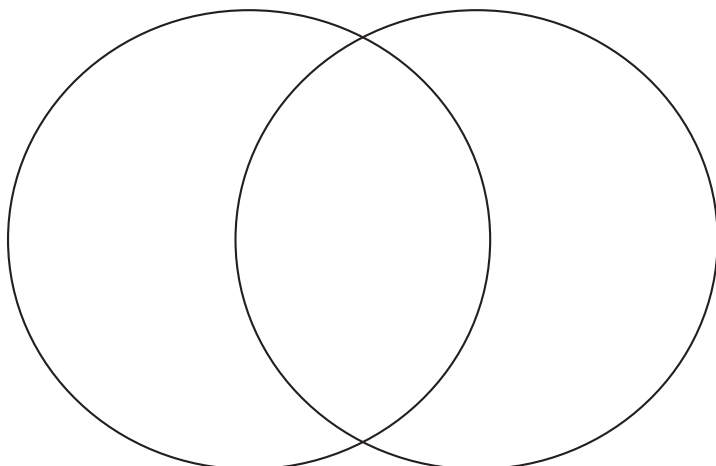
.....

.....

O ČEM **KNIHA** JE?
JAKÁ **MYŠLENKA** SE MI LÍBILA?

Tady můžeš hlavní postavu nakreslit nebo vypsát tu část textu z knihy, kde je popisována...

Hlavní postava a já ... Co máme společného a čím se lišíme?

Hraní rolí

Žáci se rozdělí do skupin po šesti a společně se zabývají stejným textem. Každý ve skupině zastává určitou roli (vybere si ji sám nebo mu je přidělena), jejíž charakteristiku předkládá učitel (viz dále). Poté každý ve skupině čte a pracuje s textem podle své role. Následuje skupinová literární diskuze, v níž každý žák vystupuje ve své roli a předkládá ostatním ve skupině, jak si s rolí poradil. Při práci s dalším textem se role vystřídají.

Přehled rolí a jejich popis:

- ❖ Autor – zamýšlí se nad postavami, jejich vlastnostmi či příběhem a navrhuje, jak bude děj dále pokračovat.
- ❖ Novinář – píše krátkou zprávu o událostech, které se objevují v textu.
- ❖ Vypravěč – převypráví příběh ostatním vlastními slovy nebo v jiném žánru (např. jako pohádku, detektivku apod.).
- ❖ Ilustrátor – provádí grafické obrazy, vizuální vidění textu.

Je možné vytvořit i další role, například:

- ❖ Tazatel – napíše otázky, o kterých se bude společně diskutovat.
- ❖ Hledač slov – vyhledává v textu zajímavá, nejasná či důležitá slova.
- ❖ Badatel – zjistí informace o tématech, která se vážou k textu.
- ❖ Moderátor – sleduje práci skupin, řídí jejich prezentace a na závěr shrne, jak se úkol podařilo splnit.

Návod ke hře Hraní rolí je zdarma dostupný na www.svetgramotnosti.cz.

